

Wstęp

Multilinearny porządek świata i wielokontekstowa, permanentna zmiana, stanowiąca o „płynności życia” (Bauman 2007), wpisana w pejzaż współczesności znaczonej „migotaniem znaczeń” (Melosik, Szkudlarek 2010) wraz z całym spektrum niepewności i koniecznością podejmowania ryzyka stawia człowieka wobec szeregu wyzwań życiowych, w tym zawodowych, a przetransformowany rynek pracy, którego oblicze modyfikują ponadto kolejne lata członkostwa Polski w Unii Europejskiej i postępujące procesy globalizacji, obligują do podejmowania przedsięwzięć, mających na celu aktywne wpasowywanie się jednostek w jego rekonstruowane wciąż na nowo oblicze, wymuszając także szereg działań o charakterze przygotowawczym do pełnego w nim uczestnictwa (Bera 2008; Ilski 2010; Janukowicz 2009; S.M. Kwiatkowski 2005, 2008; Plewko 2010; inni). Konsekwencją tak nakreślonej rzeczywistości społeczno-gospodarczej jest z jednej strony zwiększenie mobilności oraz otwartości na zmiany, a z drugiej wzrastające obawy, dylematy powodowane piętrzącymi się możliwościami do wyboru, co sprzyja kalejdoskopowemu zmienianiu się wzorców karier, a także warunków, treści pracy i postaw względem niej (por.: Piorunek 2008a, 2008b; Solarczyk-Ambrozik 2004; Wiatrowski 2007) oraz potęgowaniu się trudności w okresie preorientacji oraz orientacji zawodowej dzieci i młodzieży. Transformacja gospodarczo-ekonomiczna oraz społeczno-kulturowa stanowiąca przyczynę kształtowania się odmiennego paradygmatu kariery i sukcesu, których istota zogniskowana została wokół podmiotowego ich wymiaru (Cybal-Michalska 2013), wskazała także, w kontekście rozwoju zawodowego, wielkich wygranych i przegranych procesu jej gospodarczego przeobrażenia. Ich wybory i działania stają się przestrożą bądź wzorem do naśladowania dla konstruującej swoje zawodowe oblicze młodzieży, która w kontekście tak zarysowanej, trudnej do uchwycenia rzeczywistości, stanowiącej kontekst wobec (i do) którego konstruuje się plany, buduje swoją edukacyjno-zawodową przyszłość (często także w transnarodowym wymiarze).

W dzisiejszych realiach konstruowanie życia zawodowego nie jest swobodnym wyborem, staje się koniecznością, a kwestie sektora pracy (i partycypacji w nim) nie są już tylko problemem dorosłych, związków zawodowych, ekonomistów i polityków – wypełniają przestrzeń życia młodszego pokolenia. Już ponad dwie de-

kady temu raporty z badań, którymi objęto młodzież, uwiarydliły, że młodych ludzi niepokoją nie tylko „klasyczne” problemy tożsamości, samodzielności i partnerstwa, ale także problemy rynku pracy, w tym kwestie zdobycia wykształcenia i pracy (Zandecki 1994, 1999; Gańczarczyk 1994; Czerepaniak-Walczak 1997).

Planowanie ścieżki kształcenia i dokonywanie edukacyjno-zawodowych wyborów, przed którymi stoi każdy młody człowiek, jest kwestią niezwykle istotną, a przyglądanie się tym działaniom stanowi interesujące poznawczo doświadczenie, zwłaszcza z uwagi na fakt, iż w niedalekiej przyszłości staną się oni aktywnymi uczestnikami i kreatorami sytuacji na rynku pracy, znacząc go swoimi oczekiwaniami. Nie dziwi zatem, iż w ciągu ostatnich kilkunastu lat można zaobserwować dynamiczny wzrost zainteresowania tematyką związaną z edukacyjno-zawodowymi wyborami ludzi konstruujących swoją przyszłość oraz tematyką pracy i kariery, co wynika zapewne z faktu, iż każdy człowiek pozostaje w jakiejś relacji z pracą i (generalizując) zobligowany jest do podjęcia aktywności na rynku pracy. Wyrazem czego są liczne prace naukowo-badawcze, w których rozważania swe podjęli m.in. A. Bańka, S.M. Kwiatkowski, A. Cybał-Michalska, M. Piorunek, E. Solarczyk-Ambrozik, E. Kasprzak, K. Klimkowska, A. Miś, Z. Wołek, B. Wojtasik, A. Kargulowa, D. Kukła, E. Turska, B. Jakimiuk, R. Bera, J. Wierzejska, R. Tomaszewska, L. Mysza-Strychalska i inni. Problematyka wyboru drogi edukacyjno-zawodowej przez młodzież stanowi bowiem jeden z ważniejszych obszarów badań w zakresie poradnictwa zawodowego, sytuującego się w szerszym nurcie poradnictwa biograficznego, wymagając ponadto nieustającej wręcz rekonstrukcji z uwagi na ulegającą permanentnym zmianom kontekst społeczno-gospodarczy.

Dotychczasowe badania, oscylujące wokół prezentowanej w niniejszej pozycji tematyki, mają w Polsce długą historię. Już dekady temu zauważono, iż o decyzjach edukacyjno-zawodowych często stanowi przypadek, a znaczącym ich determinantem jest odpowiedź ze strony rodziców (lub wręcz powielanie rodzicielskiej ścieżki kształcenia), moda czy sugerowanie się wyborami poczynionymi przez szkolnych kolegów – przy niewielkim oddziaływaniu instytucji, jaką jest szkoła (S. Szajek 1989, 1984, s. 44–50).

W polskim systemie edukacji ostatni rok nauki w szkole podstawowej to czas dokonywania wyborów wpływających na przyszłe możliwości zdobycia wykształcenia i zawodu. Po ukończeniu szkoły podstawowej uczeń może kontynuować edukację w szkole branżowej I stopnia¹ (do 2017 roku – zasadniczej szkole zawodowej), technikum² lub liceum ogólnokształcącym³, co oznacza, że w wieku 15 lat

¹ Po jej ukończeniu zyskując zasadnicze wykształcenie branżowe, które może uzupełnić w szkole branżowej II stopnia i zdobyć wykształcenie średnie branżowe.

² Po jej ukończeniu zdobywając wykształcenie średnie zawodowe.

³ Stając się absolwentem legitymującym się wykształceniem średnim ogólnym.

powinien umieć określić swoje zainteresowania, predyspozycje, a także kierunek preferowanego rozwoju edukacyjnego, a w konsekwencji zawodowego. I choć wybory te nie stanowią deterministycznej wizji przyszłego życia – nieustająca kreacja zawodowego oblicza, wobec implementowanej dziś koncepcji lifelong learningu (inwestowania we własny rozwój oraz elastycznego reagowania na zmiany uwarunkowań wyznaczających obrane zawodowe drogi) staje się faktem, to jest to pierwsze z wydarzeń przełomowych, dokonywane w czasie tranzykcji ze szkoły podstawowej do średniej. Dla młodego człowieka jest to niezwykle trudne – nauka w ostatniej klasie szkoły podstawowej zbiega się bowiem z czasem, w którym następuje intensywny rozwój fizyczny, emocjonalny i poznawczy. To, co młodzież przeżywa, wywołuje często napięcie i poczucie niepewności. Ten okres rozwoju przynosi także zaburzenie pewniej stabilności i stałości, co odczuwane jest jako zagubienie, osamotnienie czy wręcz niepowodzenia. Właśnie w takich okolicznościach młodzi ludzie stają nie tylko przed pytaniem: „Kim jestem?”, ale także: „Kim będę?”, „Kim mam być?”, „Kim chcę być?”, „Jaką drogę wybrać, by stać się aktywnym uczestnikiem rynku pracy i by mieć satysfakcjonującą pracę, by odnieść zawodowy sukces?”. Bo przecież nie da się ukryć, iż snując rozważania na temat swojej edukacyjno-zawodowej przyszłości pojawiają się myśli o tym, w czym się sprawdzę, co wiem, co umiem i mogę wykorzystać, by sprawnie zafunkcjonować na rynku pracy, by być spełnionym pracownikiem i człowiekiem.

Dokonanie wyboru: szkolnictwo zawodowe (szkoła branżowa lub technikum) vs szkolnictwo ogólnokształcące stanowi niejako pierwszą deklarację w kwestii przyszłości zawodowej. Uczniowie, którzy wybiorą szkolnictwo przyuczające do konkretnego zawodu, już w najbliższej przyszłości po tej deklaracji staną się pełnoprawnymi uczestnikami rynku pracy (np. w związku z obowiązkiem odbycia praktyk zawodowych) – pracownikami (młodocianymi). Często także będą łączyć pracę z nauką, a niektórzy zdecydują się odroczyć czas wejścia na rynek pracy, by realizować się na kolejnych szczeblach kształcenia. Uczniowie wybierający liceum są nieco dalej perspektywy wiążącej się z podjęciem zatrudniania, gdyż zazwyczaj kontynuują naukę na wyższych uczelniach (Piorunek 2008c; Brzezińska, Rękosiewicz, Piotrowski 2016, s. 74–88). To, ku czemu uczniowie szkół podstawowych i dalej kolejnych szczebli kształcenia ukierunkują swoje aspiracje, ku jakiej strategii konstruowania przyszłości skłaniać się będą w swoich przedsięwzięciach podejmowanych na rzecz kariery właśnie (w tym w odniesieniu do percepcji pracy i sukcesu zawodowego), może stanowić wyznacznik poczucia ich zawodowej satysfakcji oraz poczucia osiągnięcia sukcesu zawodowego vs jego braku. W kontekście zaś „zawodowców”⁴ – uczniów szkół branżowych i technicznych – warto nad-

⁴ Określeniem tym posługuje się autorka, nazywając „zawodowcami” uczniów szkół branżowych (i zawodowych) oraz techników. Inspiracją do zastosowania takiej nomenklatury stały się

mienić, iż poszukiwanie miejsca na rynku pracy odbywać się będzie na zasadzie znaczonego indywidualizmem podmiotu eksperymentowania, którego podstawę stanowią przede wszystkim: adekwatna samoocena posiadanych zasobów oraz odpowiednia percepcja sytuacji społeczno-gospodarczej, zaś kalejdoskopowo zmieniające się oblicze rynku pracy stwarzać będzie wiele szans i możliwości, będąc także kreatorem przeszkód i problemów. Warto jednak wejść na rynek pracy z planem działania (choć nie będzie on przebiegał linearnie, prowokując jego refleksyjną (re)konstrukcję), który sprzyjać będzie odniesieniu zawodowej satysfakcji czy sukcesu, gdyż jego autor zmierzać będzie do jasno wyznaczonego przez siebie (zawodowego) celu.

Szczególna uwaga badaczki skierowana została na dwie grupy respondentów: uczniów szkół podstawowych (stojących w obliczu wyboru kolejnego szczebla kształcenia) oraz uczniów szkół ponadpodstawowych. Ci ostatni, przechodząc z okresu młodszej zależności do dorosłej niezależności (Bańka 2007), będąc w procesie podwójnej tranzycji – tej o charakterze biologiczno-psychicznej i społecznej oraz edukacyjno-zawodowej – pierwsze wybory o edukacyjno-zawodowym charakterze mają już za sobą i kształcą się w szkołach branżowych/zawodowych⁵ oraz technikach.

Zainteresowania eksploracyjne autorki nie bez powodu zostały ukierunkowane właśnie na młodzież, stanowi ona bowiem „bardzo dobry punkt odniesienia do obserwacji tego, co dzieje się w całym społeczeństwie. Jest soczewką, w której skupiają się najróżniejsze problemy i napięcia systemu. Jest barometrem zmian i społecznych nastrojów. Sytuacja młodych, ich sposób postrzegania świata, ich aspiracje i dążenia życiowe są miarą zmian, które już się dokonały i dystansu, jaki jest jeszcze do pokonania” (Szafraniec 2011, s. 166–167). Warto dodać, iż przyglądając się poczynaniom młodzieży, można także ostrożnie przewidywać nowe trendy oraz pojawiające się potrzeby i potencjalne zagrożenia w interesującym badaczkę obszarze.

Czy determinanty wyboru wobec (obowiązkowego aktualnie w klasie VII i VIII) uczestnictwa w procesie doradztwa zawodowego uległy zmianie? Czy praca zawodowa jest dla młodych reprezentantów pokolenia Z ważna tak, jak istotna

liczne projekty adresowane do uczniów szkół podstawowych (dotyczące popularyzacji szkolnictwa zawodowego) i ponadpodstawowych, a wcześniej ponadgimnazjalnych (związane z podnoszeniem kwalifikacji kształcących się w zawodzie, np. poprzez uczestnictwo w kursach, szkoleniach czy stażach i doradztwie zawodowym), np.: „Czas zawodowców” (<https://zawodowcy.org/>), „Zawodowcy 2.0” (<http://zstio-gorzow.pl/projekty/zawodowcy-2-0>), „Zawodowcy na start” (<https://projekty.syn-tea.pl/zawodowcy-na-start/>) i inne.

⁵ W tekście używana jest nowa nomenklatura regulowana ustawą z dnia 14 grudnia 2016 roku Prawo Oświatowe, Dz. U. z 2017 r. poz. 59 z późn. zm., zmieniającą szkoły zawodowe w szkoły branżowe I i II stopnia. Próbę badawczą stanowili jednak także uczniowie szkół zawodowych (będący uczniami klas III).

była dla dzisiejszego pokolenia Baby Boomers (Wiatrowski 2005)? I jak aktualnie „proces optymalizacji startu zawodowego” (Kargulowa 2005) postrzegają jego beneficjenci – uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych kształcący się w zawodzie? I choć w ciągu ostatnich lat, na co wskazano wcześniej, można zaobserwować wzrost zainteresowania tematyką związaną z życiem zawodowym człowieka (i okresem bezpośrednio go poprzedzającym), dylematami mu towarzyszącymi i jego karierą, to brakuje aktualnych opracowań na temat „zawodowców” lub potencjalnie zainteresowanych kształceniem w zawodzie. Wobec niedostatecznego stanu wiedzy pedagogicznej na temat współczesnego oblicza młodych kształcących się w zawodzie oraz zainteresowanych tym rodzajem kształcenia, jak i ich tranzycji do i ze szkolnictwa zawodowego na rynek pracy, potrzeba opracowania i publikowania na ten temat empirycznych analiz, służących odkrywaniu planów, wyborów edukacyjno-zawodowych i wyrażanych w tym obszarze aspiracji oraz uchwycenia ich uwarunkowań, a także przyjmowanych przez młodzież strategii konstruowania przyszłości – w kontekście znaczonego subiektywizmem postrzegania pracy, sukcesu zawodowego i dróg umożliwiających jego osiągnięcie – jawi się jako bardzo istotna.

Tematyka niniejszej książki dotyczy obszaru teorii i praktyki pedagogiki, a w szczególności jej subdyscyplin: pedagogiki pracy, a także (w pewnym wymiarze) pedagogiki społecznej. Pierwsza z wymienionych subdyscyplin już z uwagi na tytuł przedstawianej Czytelnikowi pozycji nie powinna budzić wątpliwości, bowiem pole zainteresowań i poczynań badawczych pedagogów pracy dotyczy, najogólniej rzecz ujmując, relacji człowiek – praca (m.in. Szlosek 2012; Wiatrowski 2010; S.M. Kwiatkowski 2001, 2006; inni). Relacją tą interesuje się autorka, prowadząc weryfikacje empiryczne koncentrujące się wokół kategorii związanej z odkrywaniem planów i aspiracji edukacyjno-zawodowych i ich uwarunkowań oraz przyjmowanych strategii konstruowania przyszłości w kontekście zindywidualizowanego, nacechowanego subiektywizmem postrzegania pracy, sukcesu zawodowego i dróg umożliwiających vs uniemożliwiających jego osiągnięcie. Ważkim aspektem opracowania uczyniono także opinie i oczekiwania względem procesu szkolnego doradztwa zawodowego, którego zamierzeniem (zdaniem autorki) obok stwarzania przestrzeni do poznawania siebie (także w aspekcie przyszłościowych zawodowych odsłon) i świata pracy (z uwzględnieniem ścieżek kształcenia poprzedzających wejście na rynek pracy) są działania sprzyjające optymalizacji zatrudnienia lub/i osiągnięcia (szeroko rozumianych) sukcesów zawodowych (wobec zindywidualizowanego jednostkowo potencjału). Cele, jakie przedsięwzięto, projektując badania, wiązały się przede wszystkim z deskrypcją charakterystyki aspiracji i planów oraz czynionych przez młodzież szkół podstawowych i ponadpodstawowych wyborów edukacyjno-zawodowych; ich opinii na temat kategorii ‘sukces’ (w tym sukces zawodowy) wraz z jego uwarunkowaniami i samooceną

szans jego osiągnięcia; asocjacji towarzyszących młodzieży na temat ścieżek kształcenia umożliwiających vs uniemożliwiających osiągnięcie sukcesu zawodowego (technika, szkoły branżowe vs licea ogólnokształcące) i zawodów prestiżowych vs nieprestiżowych; opinii (będącej konsekwencją poczynionej przez uczniów obserwacji uczestniczącej) na temat procesu doradztwa zawodowego oraz jego pożądanego przez uczniów kształtu.

W niniejszym opracowaniu zawarto także (choć nie tak obszerne jak te związane z pedagogiką pracy) wątki tematycznie oscylujące wokół zagadnień, stanowiących obszar zainteresowań pedagogów społecznych. Autorski projekt badawczy uwzględniał bowiem środowiskowe uwarunkowania aspiracji zawodowych i sukcesu zawodowego, poszerzając tym samym dotychczasowe pole badawcze tych kategorii. Publikacje i raporty z badań, w których autorzy podejmują kwestie podmiotowych i środowiskowych uwarunkowań towarzyszących kształceniu i realizacji dróg do zawodu i pracy, koncentrują się często na różnego rodzaju trudnościach. W konsekwencji opracowania te ogniskują się tematycznie wokół treści obnażających szkolne niepowodzenia i 'deficyty' związane na przykład ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, defaworyzowanymi środowiskami rodzinnymi uczniów, zjawiskiem drugoroczności czy późniejszymi problemami w sprawnym zafunkcjonowaniu na rynku pracy (A. Brzezińska, Czub, Piotrowski 2014; Pasierbek 2016a, s. 133–143, 2016b, s. 65–75; Lewandowski 2011; Zahorska 2007). Zgodnie ze społeczno-poznawczym ujmowaniem uwarunkowań prowadzących do zrozumienia determinantów jednostkowych działań jest poznanie przekonań jednostki na swój temat i otaczającego ją świata (Bandura 1986), gdyż nie pozostają one bez wpływu na podejmowane przez nią decyzje, w tym także na wybór zawodu czy edukacyjnej ścieżki do niego prowadzącej (Bandura 1986; Krueger, Reilly, Carsrud 2000) – to właśnie czyni autorka, prosząc (między innymi) o wskazanie determinantów sukcesu zawodowego oraz dokonanie samooceny szans na jego osiągnięcie (czy próbując rozpoznać plany i oczekiwania kreowane przez „zawodowców” w kontekście ich pierwszej pracy oraz szerszej edukacyjno-zawodowej przyszłości), gdyż można przypuszczać, że pozytywne przekonania, co do determinantów sukcesu oraz optymizm (Scheier, Carver 1985), nadzieja na jego osiągnięcie (Snyder i in. 2000) warunkować będą przyjmowanie biernej vs aktywnej postawy wobec kształtowania swojej przyszłości (Gładys-Jakóbk 2005). Skierowanie zatem uwagi w stronę zamierzeń i planów związanych z ich zawodową aktywnością (vs jej brakiem), opinii i poglądów uczniów, a także (wkrótce) absolwentów szkolnictwa branżowego na temat pracy i sukcesu zawodowego oraz ich percepcji szans na jego osiągnięcie, a nie na trudności i wszelkiego rodzaju społeczno-kulturowe deficyty, jawi się jako poznawczo interesujące.

Uzyskane wyniki badań mogą stanowić przyczynek do rozwoju wiedzy pedagogicznej, ujmując tę kwestię bardziej szczegółowo – do wzbogacenia wiedzy

o aspiracjach i planach edukacyjno-zawodowych czynionych przez uczniów szkół podstawowych zainteresowanych i niezainteresowanych kształceniem w zawodzie, a także „zawodowców” – uczniów szkół branżowych (oraz funkcjonujących nadal szkół zawodowych) i techników (model osobowy ucznia kształcącego się w zawodzie). Przyczynią się do poznania perspektyw zawodowych młodzieży znajdującej się w obliczu progów edukacyjnych, ewaluowanych przez nich samych, stanowiąc inspirację do kolejnego spojrzenia i nowego odczytywania problematyki związanej z podejmowaniem decyzji edukacyjno-zawodowych w kontekście szkolnictwa zawodowego. Mogą także, stanowiąc solidne podłoże diagnostyczne, służyć podejmowaniu kolejnych działań o charakterze badawczym oraz, co istotne, praktycznym. Ponadto w publikowanych w ostatnim czasie pracach dotyczących szkolnictwa zawodowego częściej pisze się o instytucjach edukacyjnych, programach kształcenia, kompetencjach zawodowych i organizacyjnych rozwiązaniach, rzadziej pochylając się nad osobami uczącymi się w tego rodzaju szkołach (lub kandydatach doń). Autorka przejawia więc nadzieję na wypełnienie tej luki.

Ze względu na teoretyczno-metodologiczną konstrukcję książki w pierwszych rozdziałach (1, 2, 3) przedstawiono teoretyczne zagadnienia odnoszące się do opisywanego zjawiska. W rozdziale 4 zawarto założenia metodologiczne projektu badawczego, a w rozdziałach 5, 6 i 7 zaprezentowano uzyskane drogą weryfikacji empirycznych wnioski, ich podsumowanie oraz sformułowane na ich podstawie rekomendacje dla procesu doradztwa zawodowego i wzmacniania pozycji szkolnictwa zawodowego, stanowiące zakończenie opracowania.

Rozważania poświęcone wyborom edukacyjno-zawodowym młodzieży zainteresowanej i niezainteresowanej kształceniem w zawodzie oraz „zawodowców” i ich tranzycji na rynek pracy nie mogą pominąć szerokiego kontekstu – stanowionego przez system kształcenia i szkolenia zawodowego oraz rynek pracy – wobec którego (i do którego) konstruują swoją przeszłość i dokonują edukacyjno-zawodowych wyborów uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Obszar ten uczyniono tematem rozważań 1 i 2 rozdziału niniejszego opracowania. Planowanie, a dalej realizacja planów zawodowych, jest bowiem wypadkową nie tylko podmiotowych zamierzeń i chęci (jednostkowe aspiracje, kompetencje, nastawienia, motywacje i system wartości nie pozostają tu bez znaczenia), ale i splotu wielu czynników – warunków gospodarczych, czynników społecznych, edukacyjnych czy kulturowych oraz umiejętności ich wykorzystywania, reagowania na nie czy ich modyfikowania (Krause 2012). W związku z tym w pierwszym rozdziale scharakteryzowano współczesne oblicze rynku pracy (także w unijnym i migracyjnym wymiarze), znaczone technologicznym postępem, wskazując na jego przemiany i warunkujące je megatrendy, których piętrzące się konsekwencje stanowią implikacje dla futurystycznych scenariuszy zmian na rynku pracy. W tym obszarze poruszono

temat globalizacji i wynikającej z niej „mnogości rynków pracy” oraz segmentacyjnych nierówności społeczno-ekonomicznych w jego zakresie. Przedstawiono charakterystykę, a następnie uwarunkowania globalnego rynku pracy aż do jego lokalnej odsłony (stanowiącej opis terenu badań). Uszczegóławiając, w rozdziale tym umieszczono rozważania dotyczące kolejnych fal globalizacyjnych przeobrażeń i ich (rozmaicie ewaluowanych) technicznych, politycznych, ekonomiczno-społecznych i kulturowych skutków. W tym kontekście przedstawiono charakterystyczne dla „społeczeństwa ryzyka” współczesne cechy zawodowych biografii, a następnie opisano futurystyczne wizje świata pracy i scenariusze zmian mu przypisywane. Uczyniono to wobec założenia, iż punktem wyjścia do analizy sytuacji poprzedzającej wybór zawodu (szkoły kształcącej w zawodzie vs szkoły ogólnokształcącej) i wejście młodzieży na rynek pracy stać się winno scharakteryzowanie rynku pracy, obejmujące szerszy kontekst przeobrażeń globalnych i europejskich.

Kolejny z rozdziałów, przybliżający kontekstualny wymiar edukacyjno-zawodowych planów, dotyczy kształcenia zawodowego (w tym jego priorytetów i standardów, także w międzynarodowych odsłonach) w odniesieniu do przygotowywania jego uczestników do aktywnego uczestnictwa w rynku pracy. Ważnym jego elementem jest deskrypcja (z)reformowanego kształcenia zawodowego w Polsce oraz jego kondycji (liczba szkół i ich oferta; pracodawcy – ich oczekiwania i potrzeby; baza lokalowa i techniczno-dydaktyczna oraz kadra – grono pedagogiczne; dobre praktyki w sektorze kształcenia zawodowego). Przyczynkiem do opisu tego wycinka społecznej rzeczywistości stało się malejące zainteresowanie nauką w szkołach zawodowych/branżowych, które trafił polski system edukacji oraz pracodawców od lat, a kampanie społeczne typu: „Rok szkoły zawodowców”, „Szkoła zawodowa szkołą pozytywnego wyboru” (Ministerstwo Edukacji Narodowej) „Czas zawodowców”, „Szacun dla zawodowców” (woj. wielkopolskie), wydają się niewiele zmieniać w obszarze wzrostu popularności kształcenia w zawodzie.

Rozdział trzeci przybliży natomiast Czytelnikowi obraz współczesnej młodzieży, czemu służy deskrypcja pokolenia Z – podmiotu czynionych badań – ujmując je przez pryzmat interdyscyplinarnego dyskursu, oscylującego wokół zagadnień wiążących się z rozwojem i karierą zawodową w kontekście tranzykcji ze szkoły podstawowej do ponadpodstawowej i na rynek pracy. W rozdziale tym odwołano się także do kategorii pojęciowej, którą stanowi sukces zawodowy i służący optymalizacji wyboru zawodu oraz wejściu na rynek pracy proces poradnictwa zawodowego. W odniesieniu do kwestii zawodowego sukcesu warto zaznaczyć, iż urzeczywistniającej się idei społeczeństwa opartego na wiedzy istotną rolę przypisuje się edukacji. Stanowi ona niewątpliwie wartość, która przynosi profit jednostce, a w konsekwencji – organizacji i gospodarce. Wykształcenie jest zatem pożąda-

ną wartością, utożsamianą często z karierą zawodową i zawodowymi sukcesami człowieka (Baczko-Dombi, Wysmułek 2014), możliwością zdobycia interesującej i dobrze płatnej pracy oraz z rozwojem jego pracowniczego potencjału. Autorkę niniejszego opracowania zainteresowało między innymi to, czy również wykształceniu zawodowemu przypisuje się aktualnie tę wartość? Czy sukces zawodowy może dotyczyć absolwentów zdeprecjonowanych w oczach społeczeństwa „zawodówek”? A jeśli tak, to jakie uwarunkowania przypisują mu zainteresowani i niezainteresowani kształceniem w zawodzie oraz sami „zawodowcy”? Czy może jednak sformułowanie „zawodówka = sukces i prestiż” to raczej swoisty oksymoron? – co stanowiło powód dla pochylenia się nad kategorią „zawodowy sukces” w charakteryzowanym rozdziale.

Bezpośrednim impulsem do zainteresowania się tematem edukacyjno-zawodowych planów i konstruowaniu przyszłości przez młodzież były doświadczenia zawodowe autorki, która w roku 2016 podjęła współpracę z gnieźnieńskim Centrum Kształcenia Praktycznego⁶, wynikającą z potrzeby zdiagnozowania sytuacji lokalnego szkolnictwa zawodowego, na kanwie której ubiegać się można było o finansowe wsparcie obszaru kształcenia zawodowego ze źródeł finansowanych przez Unię Europejską. Widząc, jak wiele wysiłków wkłada się aktualnie w modernizację kształcenia w zawodzie, jak bardzo (*in plus*) odbiega ono od niegdyś uprawianego, zastanawiała ją, dlaczego tak niewielu uczniów decyduje się na naukę zawodu, zwłaszcza w sprzyjającym temu okresie popytu na „zawodowców”. Wydaje się, iż brak wiedzy na temat aktualnej specyfiki rynku pracy i specyficzna (często rodzicielska) tęsknota za wyższym – otwierającym (?) drogę do zawodowych sukcesów – wykształceniem, stereotypowe postrzeganie szkół kształcących w zawodzie oraz przypisywanie jej absolwentom niemożności odnoszenia zawodowych sukcesów, stanowią w tej kwestii aspekty dominujące. Do zainteresowania się tematyką związaną z kształceniem zawodowym (zwłaszcza na poziomie ponadpodstawowym), jego percepcją przez uczestników procesu edukacji oraz uwarunkowań jego wyboru (jako ścieżki kształcenia), a także planów konstruowanych przez „zawodowców” przyczyniła się także wiedza o lokalnej – czy szerzej regionalnej – specyfice rynku pracy i zauważalnym na nim braku „fachowców”. Kolejną zaś kwestię stanowił brak zwartych opracowań teoretycznych oraz wyczerpujących badań empirycznych, podejmujących problematykę planów, aspiracji i postrzegania pracy oraz sukcesu zawodowego przez absolwentów szkolnictwa ponadpodstawowego – branżowego i technicznego, a także ich młodszych kolegów (zainteresowanych i niezainteresowanych kształceniem w zawodzie) uczniów szkół podstawowych.

⁶ Od 2019 roku Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego.

Słowa serdecznej wdzięczności i podziękowań składam Pani Prodziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, pełniącej też funkcję Kierownika Zakładu Poradnictwa Społecznego prof. dr hab. Magdalenie Piorunek. Bez nieustającego od lat merytorycznego zaangażowania, wsparcia w trudnej drodze zawodowego rozwoju oraz wiary w sens badawczych poszukiwań i serdecznego uśmiechu, jak i towarzyszących mu słów otuchy w chwilach zwątpienia, książka ta nie przybrałaby prezentowanego kształtu.

Serdeczne podziękowania kieruję także do Pani Dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych prof. dr hab. Agnieszki Cybal-Michalskiej oraz grona Prodziekanów za okazywane życzliwe wsparcie w procesie zawodowego rozwoju.

Przystępując do prezentacji treści zawartych w niniejszej monografii, słowa wdzięczności kieruję także do jej recenzentów – Pana prof. dra hab. Zdzisława Wołka oraz Pana prof. APS dra hab. Michała Kwiatkowskiego – za cenne sugestie i wskazówki, dzięki którym książka przybrała ostateczny kształt.

Pięknie dziękuję także Panu Sylwestrowi Sipowi – dyrektorowi Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Gnieźnie, który zaprosił autorkę do fascynującego i jakże skomplikowanego świata „zawodowców” – interesujących młodych ludzi, odkrywających i zmierzających ku obieranym zawodowym kierunkom, zarażając pasją do empirycznego zgłębiania meandrów szkolnictwa i kształcenia zawodowego.

Za wspierające towarzyszenie w wymagającym procesie prac nad książką dziękuję także mojej Rodzinie.